

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра образотворчого мистецтва та дизайну

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Обов'язкової освітньої компоненти

Формоутворення та макетування

для підготовки здобувачів II курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань	02 Культура і мистецтво
Спеціальність	022 Дизайн
Предметна спеціальність	-
Спеціалізація	022.01 Графічний дизайн
Освітня програма	Графічний дизайн
ННІ	Педагогіки

Укладачі: викладач Васильєва Крістіна, д.філос.н., професор
Поліщук Олена
Розглянуто та схвалено
На засіданні кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Протокол від «7» січня 2025 р. № 8
Завідувач кафедри _____ Оксана ПІДДУБНА

Житомир 2025

УДК 7.08:62-776

В19

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Житомирського державного
університету імені Івана Франка
від «3» лютого 2025 р. (Протокол № 2)*

Рецензенти:

Оленіна Олена - доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри дизайну та образотворчого мистецтва Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Костюк Ольга - кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри дизайну ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава).

Піддубна Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять обов'язкової освітньої компоненти «Формоутворення та макетування» для підготовки здобувачів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 022 Дизайн, спеціалізація 022.01 Графічний дизайн, освітня програма Графічний дизайн / уклад. Васильєва К.В., Поліщук О.П. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2025. 16 с.

Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять обов'язкової освітньої компоненти «Формоутворення та макетування» укладені для підготовки здобувачів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 022 Дизайн, 022.01 Графічний дизайн, освітня програма Графічний дизайн. Вони будуть корисні для здобувачів ЗВО й усіх зацікавлених у цій проблематиці.

©Васильєва К.В., 2025

©Поліщук О.П., 2025

©Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

Передмова	4
Навчально-тематичний план дисципліни (теми, кількість відповідно до навчального плану)	6
Методичні вказівки та зміст практичних занять	7
Рекомендована література	15

ПЕРЕДМОВА

Інструктивно-методичні рекомендації до практичних занять щодо вивчення основної освітньої компоненти «Формоутворення та макетування» укладені для здобувачів 2 курсу освітньо-професійної програми «Графічний дизайн».

Мета вивчення освітньої компоненти: розвиток у студентів проектного і композиційно-образного мислення, розуміння і освоєння ними закономірностей формоутворення для створення цілісного, естетично значимого, художньо-виразного продукту творчої діяльності в галузі образотворчого мистецтва і дизайну.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- отримання знань основ композиційної грамоти: законів, правил, прийомів, елементів композиції; засобів виразності, основ візуального сприйняття, тектонічних закономірностей формоутворення об'єктів матеріальної культури, принципів комбінаторного вирішення форми об'єктів проектування та ін.;
- оволодіння основними прийомами дослідження форми предмету;
- засвоєння основних технік роботи з графічними, паперопластичними та макетними матеріалами, обладнанням;
- розвиток здібностей до творчої переробки спостережуваних явищ дійсності, формальних ознак предметів і об'єктів навколишнього середовища,
- народженню оригінальних проектних ідей, до творчої комбінаторно-композиційної діяльності;
- формування умінь вільно володіти засобами формально-композиційної виразності, різними прийомами формоутворення, способами колористичного рішення плоскої і об'єктної форми в залежності від функціонального призначення та образного трактування проєктованого об'єкта дизайну;
- вдосконалення навичок роботи різними художніми матеріалами при пластичному втіленні творчих ідей в грамотних, цілісних і гармонійних проектних роботах.

Результати навчання

Здобувач повинен знати:

- як розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі дизайну, або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій і методів дизайну та характеризується комплексністю та невизначеністю умов
- як оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- як застосовувати сучасні методики проектування одиничних, комплексних, багатофункціональних об'єктів дизайну.
- як застосовувати навички проектної графіки у професійній діяльності.
- як застосовувати знання історії українського і зарубіжного мистецтва та

дизайну в художньо-проектній діяльності.

- як застосовувати у проектно-художній діяльності спеціальні техніки та технології роботи у відповідних матеріалах (за спеціалізаціями).
- як здійснювати колористичне вирішення майбутнього дизайн-об'єкта.
- як застосовувати знання прикладних наук у професійній діяльності (за спеціалізаціями).
- як досягати успіху в професійній кар'єрі, розробляти та представляти візуальні презентації, портфоліо власних творів, володіти підприємницькими навичками для провадження дизайн-діяльності.

Здобувач повинен вміти:

- Застосовувати набуті знання і розуміння предметної області та сфери професійної діяльності у практичних ситуаціях
- Збирати та аналізувати інформацію для обґрунтування дизайнерського проекту, застосовувати теорію і методику дизайну, фахову термінологію (за професійним спрямуванням), основи наукових досліджень.
- Визначати мету, завдання та етапи проектування.
- Усвідомлювати відповідальність за якість виконуваних робіт, забезпечувати виконання завдання на високому професійному рівні.
- Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти для розроблення художньо-проектних вирішень.
- Створювати об'єкти дизайну засобами проектно-графічного моделювання.
- Використовувати у професійній діяльності прояви української ментальності, історичної пам'яті, національної самоідентифікації та творчого самовираження; застосовувати історичний творчий досвід, а також успішні українські та зарубіжні художні практики.
- Розуміти українські етнокультурні традиції у стильових вирішеннях об'єктів дизайну, враховувати регіональні особливості етнодизайну у мистецьких практиках
- Розробляти та представляти результати роботи у професійному середовищі, розуміти етапи досягнення успіху в професійній кар'єрі, враховувати сучасні тенденції ринку праці, проводити дослідження ринку, обирати відповідну бізнес-модель і розробляти бізнес-план професійної діяльності у сфері дизайну.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Практичні/Се	Лабораторні заняття	Самостійна	Індивідуальні заняття		Лекції	Практичні/Се	Лабораторні заняття	Самостійна	Індивідуальні заняття
Модуль I. Засоби вираження форми. Об'ємно-просторова пластика												
Тема 1. Види художньої роботи з папером. Папір як формоутворюючий матеріал. Фактура у формоутворенні та конструюванні засобами паперопластики (пластика поверхні)	19	2	4	-	13	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Поняття узагальнення, геометризації та стилізації форми.	18	2	4	-	12	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Розгортки геометричних фігур та їх перевтілення в об'єм (на основі трансформація форми кубу засобами графічного або колірного вирішення)	18	2	4	-	12	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Прийоми трансформації поверхні аркуша. Виготовлення упаковки функціональність та декоративність	20	2	6	-	12	-	-	-	-	-	-	-

виробу.												
Тема5. Техніки складання та вирізування паперу для виконання барельєфної аплікації врівноваженої по масам.	20	2	6	-	12	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6.Об'ємно-просторова композиція на вирішення образу слова (шрифтова композиція).	20	2	6	-	12	-	-	-	-	-	-	-
Тема7.Трансформації статичних та динамічних об'єктів.	20	2	6	-	12	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 1	135	14	36		85							

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема: Види художньої роботи з папером. Папір як формоутворюючий матеріал. Фактура у формоутворенні та конструюванні засобами паперопластики (пластика поверхні)

Мета: Розкрити сутність і специфіку художньої роботи з папером як формоутворюючого матеріалу, дослідити його властивості для створення об'єктів паперопластики. Оволодіти техніками використання фактури паперу у формоутворенні та конструюванні.

План

1. Історія використання паперу як художнього матеріалу.
2. Сучасне застосування паперу у дизайні та мистецтві.
3. Основні властивості паперу (гнучкість, текстура, міцність).
4. Методи маніпуляції з папером (згинання, різання, наклеювання, тиснення)
5. Фактура у формоутворенні

Основні поняття:

Формоутворення – це процес створення, модифікації та розвитку об'ємної або площинної форми на основі її функціональних, естетичних та конструктивних характеристик.

Макетування – це процес створення попередньої моделі або зменшеної копії об'єкта, яка дозволяє оцінити його форму, конструкцію, пропорції, кольорове чи текстурне рішення.

Орігамі — створення тривимірних форм шляхом складання паперу без використання ножиць чи клею.

Кірігамі — поєднання складання й вирізання для формування об'ємних структур.

Квілінг — техніка створення композицій зі скручених і вигнутих смужок паперу.

Аплікація — створення зображень чи орнаментів шляхом наклеювання вирізаних елементів.

Паперопластика — об'ємне моделювання та конструювання виробів із паперу з використанням його пластичних властивостей

Фактура – це зовнішній вигляд, відчуття поверхні матеріалу, які можна сприймати візуально або на дотик. У мистецтві та дизайні фактура може бути як реальна (матеріал, що має фізичну текстуру), так і візуальна (імітація фактури за допомогою зображення чи техніки).

Текстура – це організація або розподіл елементів матеріалу, що визначає його загальний вигляд і структуру. Вона більше стосується внутрішньої будови матеріалу, а не лише його зовнішньої поверхні.

Поточні контрольні запитання:

1. Як відрізнити фактуру від текстури? Наведіть приклади.

2. Які основні властивості паперу дозволяють використовувати його як формоутворюючий матеріал?
3. Які об'єкти або вироби можна створити з використанням паперопластики?
4. Які типи паперу найкраще підходять для створення об'ємних об'єктів?

Завдання для виконання (за вибором здобувача):

1. Створити об'ємну фактурну композицію методом нашарування паперу.
2. Створення об'єкту з паперопластики з акцентом на текстуру поверхні.

Методичні рекомендації: створений виріб має бути продемонстрований публічно на занятті, рекомендується створювати презентацію із фіксацією етапів здійснення проєкту.

Тема: Поняття узагальнення, геометризації та стилізації форми.

Мета: Ознайомитися з поняттями узагальнення, геометризації та стилізації форми, дослідити їх роль у мистецтві, дизайні та архітектурі. Вивчити методи спрощення та трансформації форм для створення виразних художніх образів та композицій.

План

1. Поняття узагальнення. Узагальнення в мистецтві та дизайні
2. Поняття геометризації та її значення
3. Стилiзація та її види
4. Роль цих методів у художньому формоутворенні.
5. Вплив узагальнення, геометризації та стилізації на розвиток сучасного дизайну.

Основні поняття:

Узагальнення – це процес спрощення форми шляхом виділення основних, найважливіших елементів і виключення другорядних деталей

Геометризація – це спосіб перетворення форми на комбінацію геометричних елементів (ліній, кіл, трикутників, квадратів тощо).

Стилiзація – це процес творчої обробки форми (її спрощення) з метою підкреслення її художніх особливостей або стилістичних елементів.

Поточні контрольні запитання:

1. Що таке узагальнення форми, і які його особливості?
2. Як геометризація відрізняється від стилізації?
3. У яких стилях мистецтва найбільш яскраво проявляється геометризація?
4. Які техніки використовуються для досягнення стилізації форми?
5. Як узагальнення допомагає зменшити візуальне перевантаження композиції?

Завдання для виконання (за вибором здобувача):

1. Геометризація та стилізація природних форм (виконайте серію ескізів, поступово геометризуючи форму об'єкта)
  2. Макет стилізованої форми (наприклад макет власного логотипу)
- Методичні рекомендації: створений виріб має бути продемонстрований публічно на занятті, рекомендується створювати презентацію із фіксацією етапів здійснення проєкту.

Тема: Розгортки геометричних фігур та їх перевтілення в об'єм (на основі трансформація форми кубу засобами графічного або колірної вирішення)

Мета: Дослідити можливості трансформації об'ємної форми куба за допомогою графічних і колірних засобів. Ознайомитися з принципами створення розгорток геометричних фігур та їх перетворення у тривимірні об'єкти. Розвинути навички дизайну об'ємних форм і візуального рішення їх поверхонь.

План

1. Поняття розгортки та її елементи.
2. Типи розгорток куба: класична, модифікована, декоративна.
3. Принципи побудови точних розгорток.
4. Вплив графічних елементів на візуальне сприйняття об'єму
5. Використання кольору для акцентування деталей форми.

Основні поняття:

Розгортка – це плоске зображення геометричної фігури, яке містить усі її грані в розкладеному вигляді. Розгортки є основою для створення макетів у пакувальному дизайні, архітектурі та моделізмі.

Графічне рішення – це застосування ліній, візерунків, текстур або символів на поверхні об'єкта для підкреслення його форми чи створення декоративного ефекту.

Колірне рішення – це використання кольору та його поєднань для акцентування або зміни візуального сприйняття форми.

Трансформація форми – це процес зміни первісної геометричної форми об'єкта через маніпуляції з пропорціями, поверхнями, кольором або текстурою.

Поточні контрольні запитання:

1. Що таке розгортка, і як вона використовується у створенні тривимірних об'єктів?
2. Які є основні етапи створення розгортки куба?
3. Як графіка та колір впливають на сприйняття об'ємної форми?

Завдання для виконання(за вибором здобувача):

1. Створити розгортку куба та перевтілити її в об'єм
2. Створити розгортку кулі та перевтілити її в об'єм
3. Створити розгортку піраміди та перевтілити її в об'єм

Методичні рекомендації: створений виріб має бути продемонстрований публічно на занятті, рекомендується створювати презентацію із фіксацією етапів здійснення проєкту.

Тема: Прийоми трансформації поверхні аркуша. Виготовлення упаковки функціональність та декоративність виробу.

Мета: Ознайомитися з основними прийомами трансформації поверхні паперового аркуша для створення об'ємних форм і текстур. Навчитися виготовляти упаковку, яка поєднує функціональність і декоративність, розвиваючи навички дизайну та композиції.

План

1. Трансформація поверхні аркуша. Основні прийоми.
2. Роль упаковки в сучасному дизайні: функціональність і естетика.
3. Історія розвитку упаковки як мистецтва та технології.

Основні поняття:

Трансформація поверхні – це процес зміни плоского аркуша шляхом механічних (згинання, різання) або графічних прийомів для створення об'єму чи текстури.

Перфорування – це створення ряду отворів на аркуші для полегшення складання, створення візерунка або декоративного ефекту.

Згинання - Складання аркуша за визначеними лініями для створення об'ємних елементів.

Різання - Вирізання фігур, отворів або декоративних елементів.

Тиснення - Відтискання малюнків чи фактур на поверхні.

Проколювання -Створення візерунків за допомогою отворів.

Склеювання -З'єднання різних частин аркуша для отримання тривимірних конструкцій.

Скручування -Згортання паперу у трубочки або спіралі для декоративних деталей.

Упаковка – це конструкція, призначена для захисту, зберігання, транспортування чи презентації товарів.

Поточні контрольні запитання:

1. Що таке трансформація поверхні, і які її основні прийоми?
2. Як виготовлення упаковки пов'язане з її функціональністю та декоративністю?
3. Чи можна створити упаковку, яка одночасно є функціональною, декоративною та екологічною? Як саме?

Завдання для виконання (за вибором здобувача):

1. Створення ескізу упаковки.(максимальний бал за завдання – 65)
1. Розробити функціональну та естетичну упаковку для обраного продукту .(максимальний бал за завдання – 100)

Методичні рекомендації: створений виріб має бути продемонстрований публічно на занятті, рекомендується створювати презентацію із фіксацією етапів здійснення проєкту.

Тема: Техніки складання та вирізування паперу для виконання барельєфної аплікації врівноваженої по масам.

Мета: Ознайомитися з техніками складання та вирізування паперу для створення барельєфної аплікації. Розвинути вміння працювати з папером для формування об'ємних композицій, врівноважених за масами, і дослідити способи досягнення гармонії в дизайні аплікації.

План

1. Барельєфна аплікація
2. Принципи гармонійного розподілу мас у композиції.
3. Способи досягнення візуальної рівноваги.

Основні поняття:

Барельєфна аплікація – це художній спосіб створення об'ємного зображення на площині, де елементи мають невеликий виступ над основою. Вона поєднує техніки складання та вирізування паперу, створюючи візуально врівноважені композиції.

Вирізування – це спосіб формування деталей аплікації шляхом видалення частин паперу.

Баланс мас – це принцип композиції, який передбачає гармонійний розподіл візуальних і фізичних елементів у просторі для досягнення рівноваги.

Об'ємність – це візуальна або реальна тривимірність елемента, яка досягається через згини, шари або використання світла та тіні.

Поточні контрольні запитання:

1. Що таке барельєфна аплікація, і які її особливості?
2. Які техніки складання паперу забезпечують створення об'ємності?
3. Як впливає баланс мас на загальне сприйняття композиції?

Завдання для виконання:

1. Виконати барельєфну аплікацію на основі відомої художньої чи архітектурної роботи.
2. Створити барельєфну аплікацію для прикрашання коробки, листівки або подарункової упаковки.
3. Розробити сюжетну барельєфну аплікацію (наприклад, на тему казки чи пейзажу)

Методичні рекомендації: створений виріб має бути продемонстрований публічно на занятті, рекомендується створювати презентацію із фіксацією етапів здійснення проєкту.

Тема: Об'ємно-просторова композиція на вирішення образу слова (шрифтова композиція).

Мета: Дослідити способи створення об'ємно-просторової композиції для передачі образу слова через шрифтові елементи. Розвинути навички роботи з формою, кольором і текстурою в шрифтовій композиції, враховуючи емоційно-виразні аспекти та символічне значення слова.

План

1. Об'ємно-просторова композиція
2. Слово як образ: емоційна та символічна функція шрифту.
3. Прийоми створення об'єму у шрифтових елементах.
4. Приклади застосування шрифтових композицій у дизайні (плакати, інсталяції, об'єкти мистецтва).
5. Баланс і пропорції між літерами в просторі.

Основні поняття:

Об'ємно-просторова композиція – це художній або дизайнерський спосіб створення об'єктів, які мають тривимірну структуру і займають фізичний простір. У контексті шрифтової композиції це може бути просторове розміщення шрифтів, літер або слів, які формують конкретний образ.

Шрифтова композиція – це створення художнього образу за допомогою літер, слів чи тексту.

Шрифтовий образ слова – це візуальна інтерпретація слова, яка передає його зміст, емоційність і символіку через форму, розмір, стиль і композицію шрифтових елементів.

Типографіка – мистецтво та наука оформлення тексту, включаючи вибір шрифтів, їх розмірів, інтервалів та розташування в композиції.

Поточні контрольні запитання:

1. Що таке об'ємно-просторова композиція, і які її основні принципи?
2. Які елементи визначають образ слова в шрифтовій композиції?
3. Які матеріали найбільш придатні для створення об'ємних літер?
4. Як правильно вибрати шрифт для передачі емоційного та символічного змісту слова?

Завдання для виконання:

1. Аплікація зі створення образу слова
  2. Макетування об'ємно-просторових композицій на довільну тему
- Методичні рекомендації: створений виріб має бути продемонстрований публічно на занятті, рекомендується створювати презентацію із фіксацією етапів здійснення проекту.

Тема: Трансформації статичних та динамічних об'єктів.

Мета: Дослідити поняття статичних та динамічних об'єктів, а також вивчити методи їх трансформації. Розвинути навички застосування трансформацій у творчій діяльності, дизайн-проектах та візуальному мистецтві з урахуванням принципів руху, зміни форми та адаптації.

План

1. Статичні об'єкти. Визначення та характеристики

2. Динамічні об'єкти. Визначення та характеристики
3. Роль трансформацій у сучасному мистецтві та дизайні.

Основні поняття:

Статичні об'єкти – це форми, які не змінюють свого положення, розмірів або форми з часом. Вони є стабільними та фіксованими в просторі.

Динамічні об'єкти – це форми, які змінюють своє положення, розміри, форму або стан з часом. Вони характеризуються рухом або елементами змінності.

Трансформація – це процес перетворення форми, розташування або властивостей об'єкта для досягнення нового стану, що відображає рух, зміну або адаптацію до середовища.

Поточні контрольні запитання:

1. Що таке статичний об'єкт і які його основні характеристики?
2. Що таке динамічний об'єкт, і як він відрізняється від статичного?
3. Яке значення мають трансформації об'єктів у сучасному дизайні?

Завдання для виконання:

1. Створити серію ескізів об'єкту статичної форми
2. Створити серію ескізів об'єкту динамічної форми

Методичні рекомендації: створений виріб має бути продемонстрований публічно на занятті, рекомендується створювати презентацію із фіксацією етапів здійснення проєкту.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Малежик Ю.М. Формування дизайнерського мислення у студентів мистецьких спеціальностей на заняттях з курсу «Формоутворення». Наукові записки / ред. кол.: В.Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко та ін. Випуск 143. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. 298 с.
2. Малежик Ю. М. Розвиток художньо-конструктивних умінь у студентів образотворчих та педагогічних спеціальностей. Наукові записки / ред. кол.: В.Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко та ін. Вип. 155. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. 306 с.
3. Малежик Ю.М., Кириченко О.І. Вивчення основних чинників формоутворення в архітектурних ансамблях Кропивницького на дисциплінах художнього спрямування. Наукові записки / ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко та ін. Вип. 170. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2018. 304 с.
4. Михайленко В.Є. Основи композиції (геометричні аспекти художнього формоутворення) / В.Є. Михайленко, Яковлев М.І. Київ: Каравела, 2004. 304 с.
5. Михайленко В.Є., Кащенко О.В. Основи біодизайну. Навч. посібник. Київ: Каравела, 2011. 224 с.
6. Шумега С.С. Дизайн. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 300 с.
7. Ходж А. Н. Формоутворення та макетування: живопис від Джото до наших днів: [пер. з англ]. Харків: Pelican, 2012. 208 с.

Додаткова:

1. Фартінг С. Формоутворення та макетування від найдавніших часів до сьогодення. Київ: Мистецтво і культура, 2019. 576 с.
2. Антонович Є.А., Василюшин Я.В., Шпильчак В.А. Креслення: навч.посібник / за ред.проф. Є.А. Антоновича. Львів: Світ, 2006. 512 с.
3. Довженко Н., Забашта Р. Доба бронзи. Давня скульптура і пластика України. Київ: Родовід, 2009. 176 с.
4. Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. Вип. 5 / редкол.: Г. А. Скрипник, Т. В. Кара-Васильєва, О. С. Найдєн [та ін.]. Київ: ІМФЕ ім. М.Т.Рильського, 2004. 270 с.
5. Ханко В. Лекції з історії мистецтва / Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю.Кондратюка; каф. образотв. мистецтва. Київ: Ханко, 2007. Зшиток 4. 2-е вид. Історія українського мистецтва ХІХ – ХХ ст., 2007. 51 с.

Інтернет ресурси:

1. Драч Г.В. Формоутворення та макетування /[Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/13552/kulturologiya/istoriya_mistetstv
2. Формоутворення та макетування /[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sites.google.com/site/istoriamistectv97>
3. Мистецький арсенал /[Електронний ресурс]. Режим доступу:

- <https://artarsenal.in.ua/uk/vystavka/chyste-mystetstvo/>
4. Шевнюк О.Л. Формоутворення та макетування. Навч. посібник
/[Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://textbook.com.ua/kulturologiya/1473448115>
  5. Художня культура /[Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://sites.google.com/site/hudoznakultura15/>